

**Универзитет у Београду
Факултет безбедности
Београд**

Сперлинг и Веберов модел колективне секуритизације

- дипломски рад -

Ментор:

Др Милан Липовац

Кандидат:

Крајшниковић Анабела Зорана

Београд, 2022.год.

Садржај

1. Увод	3
2. Појам и процес секуритизације.....	4
3. Сперлингов и Веберов модел колективне секуритизације	5
3.1. Status quo безбедносни дискурс	7
3.2. Пресудни догађај	10
3.2.1. Пресудни догађај 9/11	10
3.2.2. Пресудни догађај – Украјинска криза	11
3.3. Потез секуритизације и одговор публике	12
3.3.1. Потез секуритизације и одговор публике – 9/11.....	12
3.3.2. Потез секуритизације и одговор публике – Украјинска криза	14
3.4. Формулисање и спровођење политике.....	15
3.4.1. Формулисање и спровођење политике – 9/11	15
3.4.2. Формулисање и спровођење политике – Украјинска криза	17
3.5. Развој правила и стандардних начина сарадње ЕУ у борби против тероризма и појава новог status quo	18
4. Закључак.....	20
5. Литература	22

1. Увод

Копенхашка школа представља једну од алтернативних теоријских школа у студијама безбедности, која је настала током 1980-их година 20. века, док је концепт/теорија секуритизације развијена почетком 90-тих. Приступ Копенхашке школе безбедности дефинисан је са три основна елемента:

Прво, развојем секторског приступа безбедности. Према овом аналитичком оквиру, поље изучавања проширено је са војног на још четири сектора безбедности: политички, економски, социјетални и еколошки.

Друго, школа је развила регионални фокус на студије безбедности.

Треће, Копенхашка школа је критички створила теоријско схватање безбедности кроз формулацију „студије секуритизације“ (Waever, 1995).

Теорију секуритизације је први развио Оле Вивер, мада је она анализирана и обрађена у оквиру Копенхашке школе студија безбедности. Ова теорија је направила драстично разликање са традиционалним студијама безбедности, које се заснивају на материјалистичким претпоставкама, односно на чињеници да је њихов задатак да се претње открију пре него што се оне материјализују (Ејдус, 2009:11). Док је основно становиште традиционалних студија безбедности како да постанемо безбеднији, теорија секуритизације разматра „како неко питање постаје безбедносно питање“ (Ејдус, 2009).

Тема овог рада је објашњење процеса секуритизације тероризма као поступка којим се тероризам идентификује као велика безбедносна претња, којем се приписује посебан статус, чиме се оправдава и омогућава извршавање хитних и ванредних мера као одговор на њега. Секуритизација се може дефинисати као процес којим се актер идентификује као „претња“, тој претњи приписује се посебан статус и на тај начин се може оправдати, а затим извршити „хитне и ванредне мере“ као одговор. Како би чин секуритизације био успешан, неопходно је да актер секуритизације буде на владајућој друштвеној позицији као и да поседује друштвену, економску и политичку моћ.

Циљ овог рада је указивање на неопходност колективне секуритизације тероризма, образложењем шестостепеног Сперлинговог и Веберовог модела колективне

секуритизације, односно илустровање успешене „секуритизације“ на догађајима од 9/11 и Украјинске кризе. Напад 11. септембра био је нагли и неочекивани догађај, који је навео лидере Европске Уније да позову владе држава чланица Европске Уније да се договоре о развоју политике ЕУ за борбу против тероризма и појачају сарадњу са САД-ом у борби против тероризма. Тада су усвојени различити законодавни инструменти за борбу против тероризма, као што је онај који дефинише терористичке акте, од којих су неки имали значајан утицај на националне политике борбе против тероризма.

2. Појам и процес секуритизације

Секуритизација се може дефинисати као процес којим се актер идентификује као „претња“, тој претњи приписује се посебан статус и на тај начин се може оправдати, а затим извршити „хитне и ванредне мере“ као одговор (Buzan & Vaever, 2003: 491).

Појам „секуритизације“ је првобитно навео *Waever*, како би дао велики допринос такозваној дебати о „ширењу и продубљивању“ у безбедносним студијама, која је почела 1980. година и интензивирала се крајем Хладног рата. Концепт „проширења“ односи се на проширење безбедности и односи се на питања или секторе који нису војни, као што су животна средина или економија (Krause & Villiams, 1996: 230).

Заједно са концептом „сектора безбедности“ који је претходно развио Бузан (1991), „секуритизација“, према *Waever*-у и Бузану, омогућава истраживачима да истовремено прошире и продубе концепт безбедности. Кључна идеја која подупиरे оквир секуритизације је да безбедност није у објективним претњама које „стварно“ постоје. Према *Waever*-у и Бузану, реч је о „процесима изградње заједничког разумевања онога што треба сматрати и на шта треба колективно одговорити као претњу“ (Buzan et al., 1998: 26). Посебна природа безбедносних претњи оправдава употребу ванредних мера за њихово решавање (Buzan et al., 1998: 21). *Waever* истиче да је „Секуритизација интерсубјективно успостављање егзистенцијалне претње, која захтева хитну и непосредну пажњу, као и коришћење ванредних мера за сузбијање ове претње“ (Buzan et al, 1998: 24-25; *Waever*, 1995: 51).

У студијама безбедности, појам секуритизације, са гледишта анализе укључује три кључна појма: актера или агента секуритизације, чин секуритизације и објекат секуритизације. Актера секуритизације представља појединац или група која „врши безбедносни говорни чин“ док се говорним чином указује на „појам који се представља као претња по егзистенцију“. Објекат секуритизације је предмет који је угрожен претњом (најчешће држава или друштвени ентитет) и који по томе има „легитимно право на опстанак“ (Buzan, Waever, de Wilde, 1998). Указивање на претње се реализују путем говорних чинова, односно одређењем појма-дискурса секуритизације, док је крајњи резултат чина секуритизација којом се предмет чина преноси најчешће из домена политике у домен „политике панике“ (Buzan, Waever, de Wilde, 1998).

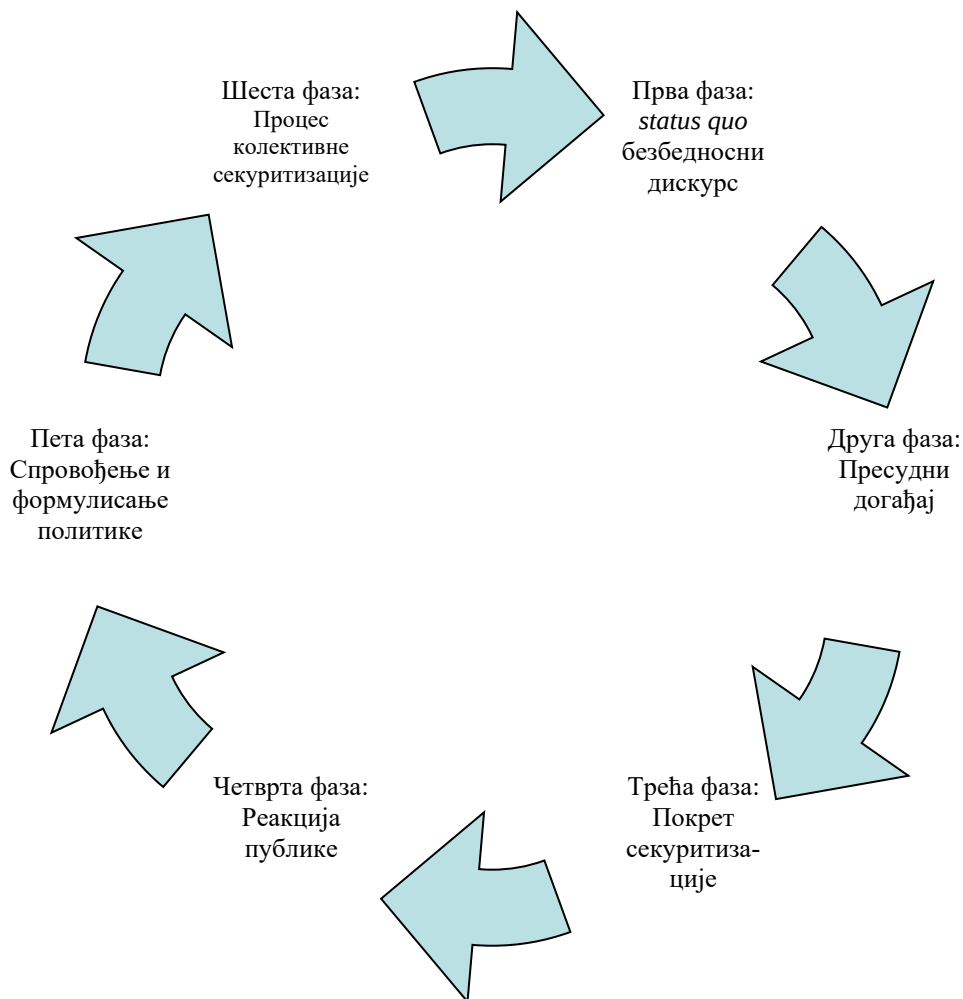
Према томе, процес секуритизације је у току једино од оног момента када представници одређених институција политичке заједнице (најчешће државе) драматичним дискурсом одређене објекте означе као егзистенцијалну претњу, или „Уопштено говорећи, секуритизовати активност или ситуацију значи приказати их као ургентне, иманентне, свеобухватне и егзистенцијалне претње значајној групи“ (Nissenbaum, 2005: 61-73).

Како би чин секуритизације био успешан, неопходно је да актер секуритизације буде на владајућој друштвеној позицији као и да поседује друштвену, економску и политичку моћ. Међутим, секуритизација се може постићи и ако се предходни акт секуритизације првенствено односи на мању друштвену групу, која ће својим утицајем и владајућим друштвеним статусом утицати да се не ради само о једном говорном чину већ о процесу стварања значења (Stretzel, 2007).

3. Сперлингов и Веберов модел колективне секуритизације

Модел колективне секуритизације, који су развили Сперлинг и Вебер, састоји се из шест фаза (Sperling & Webber, 2019). Прва фаза представља *status quo* безбедносни дискурс и пратећу политику која се заснива на примљеним чињеницама о могућој претњи. Друга фаза је конституисана једним пресудним догађајем или групе догађаја

који су довољни да поремете овај *status quo* и да подстакну свест актера секуритизације (и његове публике) да је дошло до погоршања унутрашњег или спољашњег безбедносног окружења (Sperling & Webber, 2019). Трећа фаза је покрет секуритизације. Четврта фаза је реакција публике. Ове две фазе (покрет секуритизације и реакција публике) комбиновани су у један одељак с обзиром на њихову козависност.

Слика 1. Модел колективне секуритизације.

Пета фаза се усредсређује на формулисање и спровођење политике који се баве секуритизованом претњом. Успешна колективна секуритизација је нешто више од процеса постављања дневног реда и подразумева усвајање одговарајућих заједничких политика (Sperling & Webber, 2019).

Завршна фаза процеса колективне секуритизације је рутинизација измењеног или новог дневног реда и праксе. А поремећено спољашње окружење доводи до новог

statusa quo. Према томе последња фаза ефективно постаје почетни услов будућег колектива процеса секуритизације (Sperling & Webber, 2019).

Као што су приметили сами Сперлинг и Вебер (2019), иако би било аналитички могуће разликовати потез секуритизације од одговора публике, две фазе су „зависне кроз процес рекурзивне интеракције“. Ово брисање граница између актера и публике посебно је изражено у случају ЕУ јер комбинује и наднационалне и међувладине карактеристике (Sperling & Webber, 2019). Процес колективне секуритизације одвија се у узастопним фазама које се више преклапају него што се раздвајају.

3.1. *Status quo* безбедносни дискурс

Иако је током историје био већи број терористичких догађаја који су утицали на безбедност у европским земљама, аутори се слажу да се савремени тероризам у Европи може пратити од 1970-их година (Bossong, 2013: 25). Неколико европских држава су биле очевици терористичких напада које су починиле различите сепаратистичке групе, укључујући ЕТА у Шпанији и ИРА у Уједињеном Краљевству. Друге су погодиле левичарске терористичке групе, као што су Црвене бригаде у Италији и фракција Црвене армије у Западној Немачкој. Поред тога, разне блискоисточне групе, укључујући Црни септембар, починиле су терористичке нападе у Европи у покушају да утичу на спољну политику западноевропских држава (Bossong, 2013: 25).

Ови терористички напади нису довели до колективне секуритизације тероризма у оквиру Европске економске заједнице. Свака држава суочена са терористичком претњом сматрала је то домаћим питањем које се мора решавати „код куће“. Тероризам није био колективно секуритизован у Европи и због тога је сарадња у борби против тероризма била озбиљно ограничена. За ово је постојало неколико разлога (Chalk 1996):

- Први је био недостатак заједничког поимања тероризма као значајне претње. Иако су неке европске државе биле погођене терористичким нападима, друге нису, што је значило да не виде потребу за сарадњом у борби против тероризма (Chalk 1996).
- Други фактор је постојање разлика између различитих терористичких претњи које погађају европске државе. Оне нису биле нападнуте од стране истих

терористичких група. У неким случајевима нису се чак ни суочиле са истом врстом терористичке претње. На пример, у УК је углавном била заступљена ИРА, док су се напори Шпаније у борби против тероризма фокусирали на ЕТА. Друге европске земље су такође биле на удару терористичких група, али оне нису биле етнонационалистичко-сепаратистичке природе, већ инспирисане насилном левичарском идеологијом. Примери у том погледу су Црвене бригаде у Италији и фракција Црвене армије у Западној Немачкој (Chalk 1996).

- Трећи фактор који објашњава почетни недостатак колективне секуритизације тероризма у Европи била је упорна забринутост за национални суверенитет. На пример, француске власти су биле спремне да отворено преговарају са терористима и удовоље њиховим захтевима, што је било у оштрој супротности са приступом који су фаворизовале друге владе, попут британске владе. Такве разлике су дуго отежавале сарадњу широм Европе (Chalk 1996).

Терористички напади који су се десили 1970-их година, нарочито масакр у Минхену 1972. године током летњих олимпијских игара, довели су до почетка ограничене сарадње у борби против тероризма међу европским државама. Пре свега, службеници за борбу против тероризма почели су да развијају билатералне контакте, што је довело до раста међусобног поверења (Chalk, 1996: 121-122).

Поред тога, десили су се и први покушаји мултилатералне сарадње у борби против тероризма. Конкретно, може се идентификовати пет места у којима су европске државе почеле да сарађују у борби против тероризма од 1970-их година па надаље. Европске државе су почеле да усклађују своје стратегије за борбу против тероризма у оквиру Интерпола. Ова организација има глобално чланство, али је развила регионалну инфраструктуру за специфично решавање европских изазова, укључујући *европску регионалну скупштину, европски комитет и европски биро* (Chalk 1996: 125).

Затим, антитерористичка сарадња се развијала и у оквиру Савета Европе, где је сачињена *Европска конвенција о сузбијању тероризма*, која је ступила на снагу 1978. године. Углавном је имала за циљ да олакша изручење особа које су починиле терористичка дела. Међутим, неколико њених ранијих потписница, укључујући Белгију, Француску, Грчку и Италију, није је ратификовало дуги низ година, што је ограничило њен утицај у пракси (Bossong 2013: 26).

Такође, сарадња у борби против тероризма на практичном нивоу се развила међу европским државама у оквиру групе ТРЕВИ, која је била међувладин форум независан од Европске економске заједнице (ЕЕЗ), од средине 1970-их па надаље (Argomaniz, 2009: 152-153). Конкретно, успостављене су две оперативне радне групе које се баве питањима тероризма. Радна група 1 се фокусира на размену информација и међусобну помоћ у вези са терористичким активностима, док је делокруг рада Радне групе 2 углавном била обука и размена техничких и научних информација у циљу олакшавања борбе против тероризма. Иако су достигнућа ТРЕВИ сарадње била прилично скромна у пракси, постојање ове групе помогло је да се развије поверење међу појединим полицијским и обавештајним службеницима широм Европске економске заједнице.

Полицијска радна група за тероризам је била полустална радна група независна од ТРЕВИ-а, која је промовисала ближе радне односе међу полицијским службеницима широм Европе (за разлику од ТРЕВИ-а, који је био иницијатива на нивоу министарства). Борба против тероризма је такође била део новонастале шенгенске сарадње између неких држава ЕЕЗ, касније Европске заједнице (ЕЗ). То је зато што је тероризам идентификован као једна од недозвољених активности које би могле имати користи од укидања контроле унутрашњих граница у шенгенској зони, па је то захтевало да се он реши шенгенским компензационим мерама. Иако шенгенска сарадња није посебно фокусирана на борбу против тероризма, она је допринела развоју сарадње у борби против тероризма међу државама чланицама ЕЗ олакшавајући прекограничну промену закона и полицијску сарадњу (Chalk 1996: 127).

Примећује се да је антитерористичка сарадња међу европским државама остала озбиљно ограничена дуго времена. Могу се идентификовати три главна објашњења за овај недостатак напретка, а то су међувладини проблеми у сарадњи у борби против тероризма, недостатак заједничке перцепције терористичке претње као и недостатак заједничке дефиниције тероризма и широки низ институционалних фактора (Den Boer, 2000).

3.2. Пресудни догађај

Према Сперлингу и Веберу (2016), друга фаза процеса колективне секуритизације састоји се од „једног пресудног догађаја или групе догађаја који су довољни да поремете овај *status quo* и да подстакну свест актера секуритизације (и његове публике) да је дошло до погоршања унутрашњег или спољног безбедносног окружења (Sperling & Webber, 2016).

3.2.1. Пресудни догађај 9/11

У случају колективне секуритизације тероризма у ЕУ, може се идентификовати важан догађај, а то су терористички напади 11. септембра 2001. (или „9/11“). Тог дана, у Сједињеним Државама (САД), четири авиона је отело 19 терориста повезаних са Ал Каидом. Две летелице су улетеле у куле близнакиње Светског трговинског центра у Њујорку, док је трећи авион ударио у Пентагон, а четврти се срушио у пољу у Пенсилванији. Укупно је скоро 3.000 људи изгубило живот у овим терористичким нападима.

У погледу оквира колективне секуритизације, терористички напади 11. септембра 2001. године били су веома озбиљни због великог обима, великог броја жртава, као и оригиналног начина рада нападача, који их је чинио јединственим. Још један кључни фактор била је чињеница да су ови напади добили широку медијску пажњу, укључујући директан пренос удара авиона у другу од кула близнакиња и њихово накнадно урушавање, а пратили су их милиони људи широм света (Goncalves 2016: 1). Ови терористички напади нарушили су *status quo* у области борбе против тероризма, потврђујући оно што је све већи број експерата тврдио последњих година, а то је да се мења карактер терористичке претње.

Lakueur (1999) је у делу „*The New Terrorism*“ тврдио да се природа тероризма развија, удаљавајући се од прорачунате употребе насиља, тежећи ка фанатизму и тежњи за катастрофалним уништењем (Lakueur, 1999). Другачије речено, терористички напади 11. септембра 2001.год. ојачали су све већу перцепцију да су западне владе сада суочене са новом терористичком претњом. Исламистички тероризам, за који се

сматрало да је забрињавајући од претњи које су представљале левичарске или етнонационалистичке терористичке групе у неким европским земљама. Због тога се сматра да је 11. септембар био јединствени догађај који је убрзао колективну секуритизацију тероризма.

То не значи да бројни исламистички терористички напади који су се касније догодили у Европи, укључујући Мадрид, Лондон, Париз, Брисел и Ницу, нису имали никаквог утицаја на антитерористичку политику ЕУ. Са аналитичке тачке гледишта, они се могу посматрати као завршна фаза оквира колективне секуритизације.

3.2.2. Пресудни догађај – Украјинска криза

Украјина је доживела политичка превирања током неколико година, посебно након „Наранцасте револуције“, која се догодила након доласка на власт реформистичке владе под водством председника Виктора Јушченка у јануару 2005.године. Јушченка је заменио Виктор Јанукович фебруара 2010.године, чија је одлука да успостави ближе везе са Русијом изазвала протесте у Кијеву (Menon & Rumer, 2015).

Ово је изазвало ескалацију насиља које је кулминирало у фебруару 2014.године Јануковичевом сменом. Затим су уследила два низа догађаја, који су означили значајно погоршање стања. Први се односио на Крим, аутономну републику у саставу Украјине са већински етничком Руском популацијом. Током марта 2014.године Русија је анектирала територију дестабилизовану од стране проруске народне милиције. Формални процес подразумевао је референдум, уговор о приступању који су потписале власти Крима и председник Русије и ратификација тог уговора у руском парламенту (Sperling & Webber; 2016).

Други низ догађаја догодио се у региону Донбас на истоку Украјине после епизоде на Криму. Овде су наоружане снаге полиције самопроглашених република Доњецка и Луганска заузеле територију и стратешке локације. То је изазвало контраофанзиву Украјинских снага, а затим и низ битака велике јачине. Прекид ватре договорен у септембру (Споразум из Минска) је спречио даљи сукоб. Тај споразум је био накнадно

прекршен, али је нови споразум закључен у фебруару 2015.године (Минск 2). Овај други споразум је смањио, али није зауставио борбе (Sperling & Webber; 2016).

Иако је Москва задржала став порицања, очигледно је да су руске оружане формације заузеле положај на руско-украјинској граници, да је дала сепаратистима софистицирану војну опрему (укључујући ваздушне ракете, од којих је једна оборила лет *Malaysia Airlinesa* у јулу 2014.) и да је послала војне саветнике у зоне сукоба. Директно су интервенисали и одреди руских трупа и специјалних снага на ратишту на кључним тачкама (друга битка за аеродром у Доњецку у септембру 2014. и за Дебаљцево у фебруару 2015.) (Sperling & Webber; 2016).

3.3. Потез секуритизације и одговор публике

Трећа и четврта фаза – потез секуритизације и одговор публике – аналитички су одвојени, али козависни. Иницирајући догађај изазива потез секуритизације. За теорију колективне секуритизације потребно је показати како се такав потез се најпре детектује на колективном нивоу. Четврта фаза процеса је оснаживање учешћа публике у потезу секуритизације и њено потврђивање (Sperling & Webber; 2016).

3.3.1. Потез секуритизације и одговор публике – 9/11

Убрзо након терористичких напада 11. септембра 2001.године, председник Буш одржао је кључни говор, назван „чин ратног говора“, који је представљао платформу за новонасталу тежњу придруживања „рату против тероризма“ (BBC News, 2001a). У свом говору је изјавио: „Намерни и смртоносни напади, који су јуче изведени на нашу земљу, били су више од терора. То су била дела рата.“ (BBC News, 2001a)....„Овај непријатељ је напао не само наш народ, већ и све људе који воле слободу свуда у свету.“ (BBC News, 2001a). „Ми ћемо окупити свет.“ (BBC News, 2001a). „Ово ће бити монументална борба добра против зла, али ће добро превладати.“ (BBC News, 2001a). Ове изјаве показују да је америчка администрација овај терористички напад сматрала ратним актом, против којег су САД морале да предузму неопходну војну акцију. Такође, САД су тражиле од других земаља да се придруже „борби против тероризма“ како би легитимисале рат и бориле се против терориста (BBC News, 2001a).

Буш је дефинисао одређене акције за „рат против тероризма“, износећи јаке аргументе и правећи разлику између „добра и зла“. Пошто нико не би желео да буде повезан са „злом“, било је важно да се придружи рату против тероризма како би се рачунао као „снага добра“. Касније је Буш (BBC News, 2001a) спровео ову новонасталу акцију говорећи: „или сте за нас или против нас“ (BBC News, 2001a). Земље које подржавају тероризам касније ће бити назване „осовина зла“. Зато је било примерено подржати САД, на било који начин. Амбасадори НАТО-а су се такође позвали на клаузулу о узајамној одбрани по први пут у историји (НАТО, 2001), иако је организација требало да буде углавном по страни током војне кампање против Авганистана.

Након НАТО-а и међународна заједница је одлучила да се придружи. Секретар Уједињених нација Кофи Анан је изјавио да су земља домаћин међународне организације и град домаћин управо били изложени терористичком нападу који нису могли ни да замисле „чак ни у нашим најгорим ноћним морама“ (United Nations, 2001). Указао је на чињеницу да је Скупштина УН у бројним приликама континуирано осуђивала тероризам и позивала све државе да усвоје мере како би га спречиле и ојачале међународну сарадњу против њега.

Неколико европских политичких лидера је такође реаговало након терористичких напада на САД и окупили су се уз председника Буша и његову администрацију. Они су секуритизовали тероризам, посебно га представљајући као ратни чин. Тако је, на пример немачки канцелар Герхард Шредер описао нападе као „објаву рата целом цивилизованом свету“ (Bossong 2013: 39), док је европски комесар за спољне односе Крис Патен назвао 11. септембар „чином рата лудака“ (Bossong 2013: 39).

Немачка канцеларка је позвала европске нације да се удруже у борби против глобалног тероризма: „Само ако успоставимо заједничке полицијске и правосудне ресурсе можемо да обезбедимо да неће бити скровишта за терористе и друге криминалце у Европској Унији“ (BBC News, 2001b). Ово је посебно доказано изјавом Жака Ширака у Њујорку 19. септембра 2001. – у контексту састанка са председником Бушом – да је „борба против тероризма очигледно постала апсолутни приоритет у данашњем свету“ (BBC News, 2001a).

3.3.2. Потез секуритизације и одговор публике – Украјинска криза

Пре анексије Крима, Алијанса је изразила забринутост због погоршања политичке ситуације у Украјини, али се уздржала од идентификовања претећег догађаја у земљи у било ком смислу (Sperling & Webber; 2016). Од марта 2014. године променило се гледиште, руска акција није била само напад на украјински суверенитет већ је „оспорена” стабилност евроатлантског региона, потпуно супротно међународном праву, чиме се „тешко нарушило поверење на основу којег би сарадња са НАТО-ом била претпостављена“ (Sperling & Webber; 2016). Тадашњи генерални секретар НАТО-а Андерс Расмусен је предложио да Крим „промени игру“ и закључио да „живимо у другачијем свету од пре мање од месец дана“ (Sperling & Webber; 2016).

Уочи протеста у Москви, НАТО је оптужио Русију за „континуирану и намерну дестабилизацију“ региона (Joint Statement of the NATO-Ukraine Commission; 2014). НАТО Самит у Велсу у септембру 2014.године је закључио да је руска акција поништила напоре у партнерству које се протезало више од две деценије, док је нови генерални секретар Јенс Столтенберг то описао као „изазов међународном поретку који смо изградили од пада Берлинског зида“ (The Secretary General’s Annual Report; 2014). Ова брига за међународни поредак имала је посебан фокус. Судбина Украјине се сматрала као могућа претња руског напада на суседне земље, посебно Молдавију, Грузију, Јерменију, и Азербејџан (Sperling & Webber; 2016). Званичници Алијансе су се бринули да НАТО не буде неприпремљен за напад Русије.

Током овог двогодишњег периода, званичници НАТО-а су путем фотографских и сателитских снимака, покушали да детаљно истраже дестабилизацију Украјине. Генерал Филип Бридлав је у јулу 2014. изјавио да је Русија користила тајну војну тактику као „најневероватнији информациони рат“ (Sperling & Webber; 2016). Овај метод „хибридног рата“ је представљао посебан проблем за Алијансу, због чега је НАТО захтевао да се поново размисли и утврди начин како би се бранио источни бок (Vandiver; 2014). Хибридна тактика није била једина брига НАТО-а. Руска милитаризација Крима проширила је руски анти-приступ, чиме се повећава њихова способност да се меша у НАТО ваздушне и поморске снаге и чиме би ескалирале тензије са Бугарском, Румунијом и Турском, НАТО приморским државама у региону (Sperling & Webber; 2016).

3.4. Формулисање и спровођење политике

Завршна фаза процеса колективне секуритизације је рутинизација измењеног или новог стратешког речника, дневног реда и праксе, а поремећено спољашње окружење доводи до новог *statusa quo*. Завршна фаза у ствари поново постаје почетна фаза *statusa quo* безбедносног дискурса, односно услов за будући процес колективне секуритизације (Sperling & Webber, 2019).

3.4.1. Формулисање и спровођење политике – 9/11

Европска Унија је веома брзо прешла у акцију, већ 12. септембра 2001. године Савет је затражио од Председништва, високог представника за заједничку спољну и безбедносну политику и Комисије да што пре поднесу „извештај о конкретним мерама” које би се могле препоручити (Council of the European Union, 2001: 4). Европска Унија је 14. септембра, у заједничкој декларацији коју су издали шефови држава и влада Европске уније, председник Европског парламента, председник Европске комисије и високи представник за заједничку спољну и безбедносну политику, нагласила два специфична циља политике у борби против тероризма: „јачање обавештајних напора против тероризма“ (European Union, 2001: 2) и „убрзавање имплементације истинског европског правосудног простора, што ће подразумевати стварање европског налога за хапшења и изручења, у складу са закључцима из Тампереа, и међусобног признавања правних одлука и пресуда“ (European Union, 2001: 2).

Савет за правосуђе и унутрашње послове се састао 20. септембра 2001. и договорио пакет мера за борбу против тероризма (European Council, 2001). Они су усвојени на ванредном састанку Европског савета наредног дана. На ванредној седници Савета 21. септембра 2001, Европски савет је покренуо амбициозни „Акциони план за борбу против тероризма“ (European Council, 2001). Његов камен темељац били су „блиска сарадња између свих држава чланица ЕУ“ и усвајање „координисаног и интердисциплинарног приступа који обухвата све политике Уније“ (European Council, 2001).

Овим је било очигледно да ће Европска Унија учествовати у „рату против тероризма“, иако је још требало утврдити тачне модалитете тог ангажмана. У обраћању Европском

парламенту, комесар Антонио Виторино је рекао: „Терористичке акте чине међународне групе са базама у неколико земаља, искоришћавајући рупе у закону настале због географских ограничења и често уживајући у значајним финансијским и логистичким ресурсима. Терористи искоришћавају разлике у правном третману између држава, нарочито када се кривично дело не третира као такво у националном закону, и ту морамо да почнемо.“ (Financial Times, 2001). Тиме је Виторино истакао основни карактер правне хармонизације за борбу против тероризма.

Европски налог за хапшење је пример за интеграцију која је постигнута у борби против тероризма Европске Уније, након 11. септембра, јер укида екстрадицију међу државама чланицама ЕУ. Вогел наглашава важност увођења принципа међусобног признавања европског налога за хапшење као „револуцију у закону о екстрадицији“ (Vogel 2001: 937). До усвајања Европског налога за хапшење, екстрадиција између држава чланица ЕУ се заснивала на неколико различитих међувладиних мера заснованих на међународном праву (Peers, 2001). Европски налог за хапшење не ствара међународно право, већ транснационално или „европско“ право (Vagner 2003b). У ствари, ово је европски закон о екстрадицији и револуционаран на много начина. На пример, укида термин „изручење“ и замењује га термином „предаја“ (Douglas-Scott, 2004). Поред тога, Европски налог за хапшење се примењује на 32 различите категорије кривичних дела, дакле, практично на сва кривична дела, са изузетком лакших кривичних дела.

Оно што је важно истаћи је да ова важна кретања политике на нивоу Европске Уније нису одмах праћена променама на домаћем нивоу. Ово је постало посебно евидентно након терористичких напада у Мадриду у марту 2004. Том приликом, Европски савет (European Council, 2004) усвојио је „Декларацију о борби против тероризма“, у којој се посебно наглашава да „ефикасна борба против тероризма захтева да државе чланице ефикасно и свеобухватно спроводе мере које је усвојио Савет“ (Council of the European Union, 2001). Поред тога, девет (делимично различитих) земаља ЕУ није применило законе о заједничким истражним тимовима, а једна држава чланица (Италија) је још увек имала проблема са ратификацијом у парламенту европског налога за хапшење.

3.4.2. Формулисање и спровођење политике – Украјинска криза

Успешна секуритизација захтева одговор на потез секуритизације (говорни чин), онај који ревидира политике које су претходно вођене према (ре)секјуритизованом извору претње. НАТО је одмах одговорио на анексију Крима обуставом „сваке практичне цивилне и војне сарадње“ са Русијом. Случај Украјине је показао на одлучнији прекид сарадње, јер су се овде спроводиле континуиране мере, које су обухватале две категорије дефинисане од стране НАТО-а као „уверавање” и „прилагођавање”. Обе су биле консолидоване у оквиру Акционог плана спремности (РАП) одобреног на самиту у Велсу, који подржава заједничку посвећеност и повећање трошкова.

Одбрамбено посматрање је почело средином марта 2014. са учесталим НАТО летовима изнад Пољске и Румуније. Средином априла постигнут је договор о ваздушној полицији над балтичким државама, поморским патролама у Балтичком мору и источном Медитерану, преглед „одбрамбених планова“ НАТО-а и припрема већег броја вежби (Rasmussen; 2014). Ове мере као такве нису биле нове – НАТО је, на пример, покренуо Балтичку ваздушну полицијску мисију 2004. Оно што је било приметно је повећање активности: повећан је број ваздушних и поморских патрола као и број савезника који су учествовали (Pintat; 2015).

Током 2014. године, Алијанса је организовала 162 вежбе (двоструко више од првобитно планираног броја), а 2015. године око 280, од којих је половина „посвећена мерама осигурања у источном делу НАТО-а. Године 2015. НАТО је извео највећу вежбу деценије (*Trident Juncture*), највећу НАТО вежбу икада у Балтичком мору (*BALTOPS 2015*) и највећу вежбу борбе подморница коју је икада извела Алијанса (*Dinamic Mongoose*). Током 2016. године задржан је темпо и обим вежби: Операција Анаконда, национална вежба под водством Пољске одржана у јуну, била је највећа теренска вежба које су савезници НАТО-а поставили у источној Европи од краја Хладног рата.

3.5. Развој правила и стандардних начина сарадње ЕУ у борби против тероризма и појава новог status quo

Европска унија, која је до скоро била пример изузетне интеграције, неколико пута је суочена са симптомима „крхкости и пропадања“ (Webber; 2012). Говорећи о Европској Унији, белгијски премијер Шарл Мишел, почетком 2017.године је приметио да се све чешће расправља и указује на: избегличку кризу, буџетску кризу, финансијску кризу...(McDonald-Gibson, 2017:24). Јавља се све већа плима политичког скептицизма, што је још опасније. Марин Ле Пен на француским председничким изборима 2017. године указује на јаке одбацивачке струје: Брегзит, анти-ЕУ расположење које влада међу владама у Пољској, Италији и Мађарској као и снажно показивање отвореног евроскептицизма. Поред ових проблема, Европска Унија такође мора да се позабави и великим спољним изазовима: нерешеним сукобима на њеној периферији у Украјини и Сирији; разилажење између Русије и Турске; као и осцилацијама Трампове администрације: између равнодушности и непријатељства у односу на европски пројекат (Sperling & Webber, 2019).

Сагледавајући све то долазимо до закључка да се Европска Унија суочава са „егзистенцијалном кризом“ (Junker, 2016). Дајући образложење на ову своју изјаву, Јункер (2016) је навео да Европска Унија мора да се позабави „изазовима нашег времена“ било да се ради о трговини, телекомуникацијама, борби против тероризма, одбрани, промене климе или социјалном и економском благостању“ (Junker, 2016).

Терористички напади имају тенденцију да доведу до пораста броја иницијатива ЕУ за борбу против тероризма, након чега следи период успоравања, све док нови терористички напад поново не гурне тероризам у први план. На тај начин, нови терористички напад расветљава преостале изазове и могуће проблеме имплементације, који се онда могу решити новим иницијативама. Због тога имплементација мера ЕУ на домаћем нивоу често касни за један терористички напад (Argomaniz 2011, Bures 2011).

Еуропол је такође постао важан члан у борби против тероризма Европске Уније. Његова улога је ојачана након напада 11. септембра и од тада се стално повећавала. Имајући у виду величину претње верског тероризма (тј. исламистичког), у поређењу са другим облицима тероризма, Еурополови противтерористички напори су углавном

били усмерени на борбу против овог облика тероризма. Његове активности у области борбе против тероризма су следеће:

- анализирање прикупљених информација из стратешке, тактичке и оперативне перспективе;
- предузимање процена претњи и ризика и, на основу њихових резултата, креирање и спровођење активности подизања свести;
- на захтев, подржавање оперативних истрага у државама чланицама на различите начине;
- праћење и спречавање свих облика незаконите трговине нуклеарним материјалом, јаким радиолошким изворима, оружјем, муницијом, експлозивом као и оружјем за масовно уништење;
- успостављање редовних контаката и доброг односа са стручњацима у борби против тероризма и борбе против ширења.

Државе чланице Евроске Уније (без Енглеске) склопиле су тзв. Римску агенду у марту 2017.године којом се чланице Европске Уније позивају да предузму мере које се односе на миграције, тероризам, друштвено-економски развој, безбедност и одбрану и животне средине (European Commission, 2017a). Основне тврдње ове агенде биле су да је ЕУ и даље „најбољи инструмент“ за решавање изазова спољне политике и да ће државе чланице и институције ЕУ наставити да раде „у духу поверења и лојалне сарадње“ (European Commission, 2017a). Подстакнут успоном евроентузијаста, Емануел Макрон председавајући на Европском савету је изјавио да је „снажна и одлучна Унија најбољи начин како да се промовисања својих вредности и интереса“ (Macron, 2017).

4. Закључак

Секуритизација се може дефинисати као процес којим се актер идентификује као „претња“, тој претњи приписује се посебан статус и на тај начин се може оправдати, а затим и извршити „хитне и ванредне мере“ као одговор. Како би чин секуритизације био успешан, неопходно је да актер секуритизације буде на владајућој друштвеној позицији као и да поседује друштвену, економску и политичку моћ. Међутим, секуритизација се може постићи и ако се претходни акт секуритизације првенствено односи на мању друштвену групу, која ће својим утицајем и владајућим друштвеним статусом утицати да се не ради само о једном говорном чину већ о процесу стварања значења (Stretzel, 2007).

Процес колективне секуритизације има шест различитих, али међусобно повезаних фаза. Прва фаза представља *status quo* безбедносни дискурс и пратеће политике. Друга фаза представља пресудни догађај (или низ догађаја) који су довољни да поремете *status quo* безбедносни дискурс. Пресудни догађај ствара промену опажања и схватања код публике да је безбедносно окружење претрпело значајно погоршање. Следеће две фазе, потез секуритизације и одговор публике су аналитички раздвојене али и међусобно зависне, кроз процес рекурзивне интеракције. Потез секуритизације обично има форму говорног акта, којим се идентификује постојање егзистенцијалне претње за референтни објекат и за норме и принципе који га подржавају. Одговор публике је уско испреплетен са потезом секуритизације, при чему је публика обично укључена у интерактивни процес, који укључује дијалог, преговоре и компромис између актера секуритизације и публике. Пета и шеста фаза се фокусирају на формирање и спровођење политика које се баве секуритизованом претњом и рутинизацијом новог безбедносног дискурса и пратећих политика. Успешна колективна секуритизација се дешава када актер секуритизације постигне прихватање публике и накнадно усвајање заједничких политика. Коначно, нови *status quo* се појављује и постаје рутински кроз усвајање новог стратешког речника, политичких агенди и пракси.

У раду се наглашава да је 11. септембар био један нагли и неочекивани догађај, који је навео лидере Европске Уније да позову владе држава чланица Европске Уније да се договоре о развоју политике ЕУ за борбу против тероризма и појачају сарадњу са САД-

ом у борби против тероризма. У септембру 2001. Савет безбедности је усвојио две кључне резолуције – 1368 и 1373 – у којој је тероризам означен као „претња међународном миру и безбедности“. У смислу језика који користи, концептуалних промена које прави и политике коју креира, Савет безбедности јасно показује своју вољу да се позабави овим питањем глобалног тероризма на заиста изузетан начин. Терористички напади и тероризам као опште безбедносно питање разматрано је на седници Савета 12.септембра, где су државе чланице усвојиле Резолуцију 1368, али је природа терористичких претњи и деловање Савета против њих, даље прецизирано у Резолуцији 1373. коју су припремиле Сједињене Државе и Уједињено Краљевство.

Обе резолуције су усвојене једногласно, углавном без уздржаних. Резолуција 1368 поставља основни дијагностички оквир, према којем не само терористички напади 11. септембра, већ и свако терористичко дело уопштено представља претњу међународном миру и безбедности. То одобрава вршење самоодбране и позива државе чланице да имплементирају постојеће међународне конвенције о борби против тероризма и позива на одговорност „починиоце, организаторе и спонзоре ових терористичких напада“.

Претпоставља се да су терористи организовани у међународне мреже и да им је потребна финансијска подршка, могућност лаког кретања и „сигурне луке“ из којих могу да делују. Резолуције такође повезују тероризам, питања трговине оружјем, трговине наркотицима, организованог криминала и оружје за масовно уништење. Као одговор на ове безбедоносне претње, резолуција представља разне мере које првенствено треба да спрече да се терористички акти дешавају у будућности.

Савет безбедности одлучује о увођењу циљаних санкција у виду замрзавања имовине и забрану путовања терористима и њиховим присталицама и позива државе да таквим појединцима не пружају сигурно уточиште. Државе чланице су у обавези да криминализују тероризам у својим домаћим законима и међусобно сарађују у погледу изручење терориста, дељења информација и другим антитерористичким активностима.

5. Литература

- Argomaniz, J. (2009) Post 9/11 Institutionalisation of European Union Counter-terrorism: Emergence, Acceleration and Inertia, *European Security*, 18(2): 151-172.
- BBC News (2001a) Text of Bush's act of war statement, 12 September 2001. доступно на: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/1540544.stm>
- BBC News (2001b) Washington presses EU in terror war, 22 October 2001. доступно на: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/1614139.stm>
- Bossong, R. (2013) *The Evolution of EU Counter-terrorism: European Security Policy after 9/11*. London: Routledge
- Burgoon, B. (2006). On Welfare and Terror: Social Welfare Policies and Political-Economic Roots of Terrorism. *Journal of Conflict Resolution* 50 (2):176–203.
- Buzan, B. & Waever, O. (2003). *Regions and Powers: the Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press
- Buzan, B., Waever, O. and de Wilde, J. (1998) *Security – A New Framework for Analysis*, Colorado: Lynne Rinner Publishers, Inc., Boulder.
- Chalk, P. (1996) *West European Terrorism and Counter-terrorism: The Evolving Dynamic*. Basingstoke: Macmillan
- Council of the European Union (2001) 'Special Council meeting, General Affairs, Brussels, 12 September 2001', Brussels: Council of the European Union, Doc. 11795/01 (Presse 318).
- Den Boer, M. (2000) 'The Fight against Terrorism and the Third Pillar of the Maastricht Treaty: Complement or Overlap?' in Reinares, F. (ed.) *European Democracies against Terrorism: Governmental Policies and Intergovernmental Cooperation*. Aldershot: Dartmouth.
- Douglas-Scott, S. (2004) 'The Rule of Law in the European Union: Putting the Security into the Area of Freedom, Security and Justice', *European Law Review*, 29(2): 219-242.
- European Council (2001) 'Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001', Brussels: European Council, Doc. SN140/01.
- European Union (2001) 'Joint Declaration by the Heads of States and Government of the European Union, the President of the European Parliament, the President of the European Commission, and the High Representative for the Common Foreign and Security Policy', Brussels: European Union, 14 September 2001, DOC/01/12.
- Financial Times (2001) 'Common Criminals', 06.12.2001.
- Giddens, A. (2006). *Sociology and Terrorism*
- Gonçalves, D. (2016) *9/11: Culture, Catastrophe and the Critique of Singularity*. Berlin: Walter De Gruyter.
- Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Jackson, R. (2008). An Argument for Terrorism. *Perspectives on Terrorism, a journal of the Terrorism Research Initiative*, sv. 2, br. 2.
- Joint Statement of the NATO-Ukraine Commission (4 September 2014), доступно на : www.nato.int/cps/en/natohq/news_112695.htm?selectedLocale=en
- Juncker, J.C. (2016). State of the Union Address 2016: Toward a Better Europe – A Europe that Protects, Empowers and Defends. (Strasbourg, 14 September) доступно на: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-3043
- Krause, K. and M. C. Williams (1996) 'Broadening the Agenda of Security Studies? Politics and Methods', *Mershon International Studies Review*, 40(2): 229-254.

- Laqueur, W. (1999) *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lizardo, O.(2008). Defining and Theorizing Terrorism: A Global Actor-Centered Approach. *Journal of World-Systems Research* XIV (2):91–118.
- Macron, E. (2017), *Initiative for Europe* (full text of speech at the Sorbonne, 26 September) доступно на:
<http://international.blogs.ouestfrance.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html>
- McDonald-Gibson, Charlotte (2017). Ever More Divided Union, *Time*, (March 20), 23–25.
- Menon, R. & Rumer, E. (2015). *Conflict in Ukraine: the Unwinding of the Post-Cold War Order*. Cambridge, MA: MIT Press,
- NATO (2001) ‘Statement by the North Atlantic Council’, 12.09.2001. доступно на:
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>
- Nissenbaum (2005). Where Computer Security Meets National Security, *Ethics and Information Technology*, 2005, p. 61-73.
- Pintat, X. (2015). The Readiness Action Plan: Assurance and Deterrence for the Post-2014 Security Environment, NATO Parliamentary Assembly, Defence and Security Committee, Report 052 DCCFC 15 E p. 2.
- Rasmussen, Doorstop Statement, 16 April 2014, доступно на:
www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_109231.htm
- Sperling, J. & Webber, M. (2016). NATO and the Ukraine crisis: Collective securitisation. *European Journal of International Security*, Vol. 2, part 1, pp. 19–46. doi:10.1017/eis.2016.17
- Sperling, J. & Webber, M. (2019). The European Union: security governance and collective securitisation, *West European Politics*, 42:2, 228-260, DOI: 10.1080/01402382.2018.1510193
- Stohl, M. 2003. Expected Utility and State Terrorism. Draft paper prepared for delivery at the Root Causes of Terrorism International Expert Meeting, Oslo,
- Stritzel, H. (2007). Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond. *European Journal of International Relations*, 13(3), p.357-383.
- The Secretary General’s Annual Report 2014, p. 3, доступно на:
www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_116854.htm
- Tilly, Ch. (2005). Terror as Strategy and Relational Process. *International Journal of Comparative Sociology* 46 (1–2):11–32.
- Townshend, Ch. (2003). Тероризам. Сарајево: ТКД Шахинпашић
- Turk, T. A. (2004). Sociology of Terrorism. *Annual Review of Sociology* sv. (30):271–286.
- United Nations (2001) ‘Opening its Fifty-Sixth Session, General Assembly Condemns Heinous Acts of Terrorism Perpetrated in Host City and Washington’, UN Press Release GA/9903, 12.09.2001. доступно на:
<http://www.un.org/News/Press/docs/2001/ga9903.doc.htm>
- Vandiver, J. (2014). SACEUR – NATO must prepare for Russia “hybrid war”, *Stars and Stripes* (4 September 2014), доступно на: www.stripes.com/news/saceur-allies-must-prepare-for-russia-hybrid-war-1.301464 .
- Vogel, J. (2001) 'Abschaffung Der Auslieferung? Kritische Anmerkungen Zur Reform Des Auslieferungsrechts in Der Europäischen Union', *Juristenzeitung*, 56(19): 937-943.
- Waever, O. (1995). *Securitization and Desecuritization*. In *On Security*, ed. Ronnie Lipschutz. NY: Columbia University Press
- Wardlaw, G. (1982). *Political Terrorism: Theory, Tactics and Counter-measures*. Cambridge: Cambridge University Press

- Webber, Douglas (2012). How Likely is it that the EU Will Disintegrate? A Critical Analysis of Competing Theoretical Perspective. *European Journal of International Relations*, 20:2, 341–365.
- Биланџић, М. (2013). Тероризам и реструктурирање друштвене моћи, *Полемос: часопис за интердисциплинарна истраживања рата и мира*, Vol. XVI No. 32, стр. 31-49, ISSN 1331-5595
- Ејдус, Ф. (2009). Опасне везе – теорија секуритизације и шмитовско наслеђе, *Безбедност Западног Балкана*, бр. 13.